

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BARAZA LA MITIHANI
MTIHANI WA UALIMU DARAJA LA A

650

HAIBA NA MICHEZO

Muda: Saa 3.

MAJIBU

Mwaka : 2016

MAELEKEZO.

1. Karatasi hii ina sehemu **A** na **B** zenye jumla ya maswali **kumi na sita (16)**
2. Jibu maswali **yote** katika sehemu **A** na maswali **manne (4)** kutoka sehemu **B**.
3. Sehemu **A** ina alama **arobaini (40)** na sehemu **B** ina alama **sitini (60)**.
4. Vifaa vya mawasiliano na vitu vyote visivyoruhusiwa **havitakiwi** ndani ya chumba cha mtihani.
5. Andika **namba yako ya mtihani** katika kila ukurasa wa kijitabu chako cha kujibia.

maktaba.tetea.org

1. Eleza uhusiano uliopo kati ya kitabu cha kiongozi cha mwalimu na muhtasari wa somo.

Kitabu cha kiongozi cha mwalimu kinafafanua kwa undani namna ya kufundisha masomo kwa kila hatua. Muhtasari wa somo huweka dira ya kitaifa na malengo ya jumla ya somo, hivyo kitabu cha kiongozi kinakuwa tafsiri ya muhtasari katika hali ya vitendo.

Kitabu cha kiongozi cha mwalimu huonesha namna ya kutekeleza vipengele vilivyomo kwenye muhtasari kwa kutoa mbinu, mbinu shirikishi, na mifano halisi ya ufundishaji. Muhtasari huweka lengo la nini mwanafunzi anapaswa kufikia, na kitabu cha kiongozi huonyesha namna ya kufanikisha hilo darasani.

Kitabu cha kiongozi cha mwalimu huongoza mwalimu katika kupanga na kuandaa masomo kwa ufanisi. Muhtasari huendelea kuwa rejeleo kuu la kile kinachotakiwa kufundishwa, na kitabu cha kiongozi hufanya kazi ya kulitekeleza kwa vitendo.

Kitabu cha kiongozi husaidia kuhakikisha kuwa mwalimu hahamishwi nje ya lengo la kitaifa lililowekwa kwenye muhtasari. Kwa hiyo, kuna uhusiano wa karibu kati ya vyombo hivi viwili kwani vyote vinakusudia kuhakikisha mchakato wa elimu unafikia viwango vilivyopangwa.

2. Taja mambo manne yanayopaswa kuzingatiwa na mwalimu kabla ya kutengeneza zana za kufundishia na kujifunzia.

Mwalimu anatakiwa kuzingatia umri wa wanafunzi, kwani zana lazima ziendane na kiwango cha uelewa na uwezo wao wa kufahamu. Zana zinazolingana na umri huchochea hamasa na uelewa bora.

Ni lazima mwalimu aangalie usalama wa zana hizo. Zana zisizo salama zinaweza kusababisha madhara kwa wanafunzi, hivyo usalama ni jambo la msingi.

Mwalimu pia anapaswa kuzingatia upatikanaji wa malighafi zinazotumika kutengeneza zana. Hii itasaidia kutumia vifaa vinavyopatikana kwa urahisi ili kupunguza gharama na kuhakikisha uendelevu.

Mwisho, mwalimu anatakiwa kuzingatia uhalisia wa zana na uhusiano wake na mada ya somo. Zana zinazohusiana moja kwa moja na mada huboresha uelewa na kujenga uzoefu wa vitendo kwa wanafunzi.

3. Eleza sababu nne za kufanya uchambuzi wa kiongozi cha mwalimu wakati wa maandalizi ya somo.

Kwanza, uchambuzi wa kiongozi cha mwalimu humsaidia mwalimu kuelewa malengo ya kila somo. Bila kujua malengo, ni vigumu kuandaa mbinu sahihi za ufundishaji.

Pili, uchambuzi humwezesha mwalimu kubaini mbinu zinazopendekezwa kufundisha mada husika. Hii inasaidia kufundisha kwa njia shirikishi na bora zaidi.

Tatu, uchambuzi husaidia mwalimu kuelewa zana na vifaa vinavyopendekezwa kutumika. Hivyo, maandalizi ya zana yanakuwa rahisi na yanalingana na malengo ya somo.

Nne, kupitia uchambuzi mwalimu huweza kupanga muda na shughuli za somo kwa usahihi. Hii huwezesha kufundisha kwa mpangilio na kumaliza vipengele vyote vilivyopangwa kwenye muda unaohitajika.

4. Fafanua aina nne za maswali yanayoweza kutumika kupima maendeleo ya wanafunzi katika somo la Haiba na Michezo.

Maswali ya kukumbuka, ambayo hupima uwezo wa mwanafunzi kuzikumbuka taarifa na ukweli wa moja kwa moja waliyojifunza.

Maswali ya kueleza, ambayo hupima uwezo wa mwanafunzi kufafanua dhana au kutoa maana kwa maneno yake mwenyewe.

Maswali ya kutumia ujuzi, ambayo hupima uwezo wa mwanafunzi kutumia maarifa waliyojifunza kutatua changamoto au kuonyesha vitendo.

Maswali ya uchambuzi, ambayo hupima uwezo wa mwanafunzi kuchambua hali au tukio fulani na kutoa maoni au hitimisho.

5. Toa maana ya dhana zifuatazo kama zinavyotumika katika somo la Haiba na Michezo: (a) kufaragua (b) zana mpitisho (c) zana mafunzo (d) zana za kujifunzia.

- (a) Kufaragua ni tendo la kuchagua au kuainisha kati ya mbadala mbalimbali kwa ajili ya kufanikisha somo, hasa wakati wa kuchagua mbinu au zana zinazofaa.
- (b) Zana mpitisho ni vifaa vinavyotumika kuwasilisha ujumbe kutoka kwa mwalimu kwenda kwa mwanafunzi, kwa mfano picha, michoro, au video.
- (c) Zana mafunzo ni vifaa vinavyoweza mwanafunzi kufanya mazoezi na kufundishwa moja kwa moja, kama vile mipira au vifaa vya mazoezi.
- (d) Zana za kujifunzia ni vifaa vinavyomwezesha mwanafunzi kushiriki kikamilifu katika kujifunza, kama vile madaftari ya mazoezi, vitabu au vifaa vya majaribio.

6. Eleza kwa kifupi maana ya istilahi zifuatazo kama zinavyotumika katika andalio la somo: (a) ujuzi (b) lengo kuu (c) mada ndogo (d) lengo mahsusi.

- (a) Ujuzi ni uwezo maalumu unaojengwa kwa mwanafunzi kupitia ufundishaji. Katika andalio la somo, ujuzi huonyesha kile mwanafunzi anachotarajiwa kuweza kufanya baada ya somo.

- (b) Lengo kuu ni shabaha pana ya somo lote. Lengo hili huweka mwelekeo wa somo na huonyesha kwa ujumla kile kinachokusudiwa kufikiwa mwishoni mwa kipindi cha masomo.
- (c) Mada ndogo ni kipengele cha somo kinachotokana na mada kubwa. Hii hutumika kugawanya somo katika vipengele vidogo vinavyorahisisha ufundishaji na ujifunzaji.
- (d) Lengo mahsusi ni matokeo yanayotarajiwa kupatikana mwishoni mwa kipindi cha somo fulani. Hii huweka wazi kile mwanafunzi anachopaswa kukijua au kukifanya baada ya somo.

7. Toa hoja nne kuonesha uhusiano uliopo kati ya azimio la kazi na andalio la somo.

Azimio la kazi ni mpangilio wa jumla wa masomo kwa mwaka mzima, wakati andalio la somo ni mpangilio wa somo moja moja. Azimio la kazi huonyesha muhtasari wa masomo yote, na andalio huendeleza kipengele kimoja kwa undani.

Azimio la kazi husaidia kupanga ratiba ya kufundisha mada mbalimbali, na andalio la somo hutekeleza ratiba hiyo kwa somo la kila siku. Hivyo, andalio ni utekelezaji wa azimio la kazi.

Azimio la kazi huweka malengo ya jumla ya muda mrefu, na andalio la somo hutafsiri malengo hayo kwa matokeo ya kila kipindi. Hii huonesha kuwa andalio ni nyenzo ya kutimiza azimio.

Azimio la kazi na andalio la somo vyote viwili vinategemeana kwa kuwa mwalimu asipokuwa na azimio la kazi hawezi kuandaa andalio sahihi, na bila andalio la somo, azimio haliwezi kufanikishwa.

8. Taja misingi minne ya ufundishaji wa somo la Haiba na Michezo.

Msingi wa ushirikishwaji, ambapo wanafunzi hushirikiana kikamilifu katika mchakato wa kujifunza badala ya mwalimu kufundisha pekee.

Msingi wa vitendo, ambapo masomo hutolewa kwa njia ya mazoezi halisi na uzoefu wa moja kwa moja badala ya nadharia pekee.

Msingi wa maendeleo ya mtoto mzima, ambao hujikita katika kukuza akili, mwili, hisia na uhusiano wa kijamii wa mwanafunzi.

Msingi wa usalama, ambapo mwalimu huhakikisha kuwa mazingira ya kujifunzia na vifaa vinavyotumika havileti madhara kwa wanafunzi.

9. Eleza sababu nne zinazoweza kusababisha usalama wa wachezaji kuwa hatarini wanaposhiriki michezo.

Kutokuwepo kwa vifaa vya ulinzi sahihi kama vile kinga za magoti, mikono au mdomo, jambo ambalo huongeza hatari ya kupata majeraha.

Uwanja au mazingira yasiyo salama, kwa mfano viwanja vyenye mashimo, nyasi ndefu au sakafu isiyo thabiti, ambayo yanaweza kusababisha ajali.

Kutokuwa na marekebisho sahihi ya sheria na ukosefu wa waamuzi wenye ujuzi, jambo linaloweza kusababisha vurugu au kucheza kwa hatari.

Uchovu au maandalizi duni ya wachezaji kabla ya kushiriki michezo, hali ambayo huchangia ajali na majeraha kutokana na miili yao kushindwa kustahimili shinikizo.

10. Bainisha stadi nne za maisha ambazo mwanafunzi anajengewa kwa kusoma somo la Haiba na Michezo.

Mwanafunzi hujengewa stadi ya kushirikiana na wengine, kwa kuwa michezo na shughuli za kijamii zinahitaji mshirikiano na mshikamano.

Mwanafunzi hujifunza stadi ya kujiamini, kupitia kushiriki michezo ambayo humpa ujasiri na imani katika uwezo wake binafsi.

Mwanafunzi hujengewa stadi ya kutatua matatizo, kwa kuwa michezo na masomo ya haiba humpa changamoto zinazohitaji suluhisho za haraka na zenye busara.

Mwanafunzi hujenga stadi ya kujidhibiti na kuwa na nidhamu, kwa kuwa michezo na haiba huhitaji heshima kwa kanuni na kufuata maelekezo.

11. Eleza maandalizi ya maandiko, vifaa na zana za kufundishia na kujifunzia kwa somo la Haiba na Michezo.

Maandalizi ya maandiko humsaidia mwalimu kuwa na mpangilio wa ufundishaji. Hii ni pamoja na kuandaa azimio la kazi na andalio la somo ambalo huonyesha mada zitakazofundishwa, malengo na mbinu zitakazotumika. Bila maandiko, mwalimu anakosa mwongozo wa kufanikisha somo.

Maandalizi ya vifaa ni hatua ya kuhakikisha kuwa vifaa vinavyohitajika darasani na uwanjani vipo kwa wakati. Hii ni pamoja na mipira, magogo, kamba, au vitabu vya rejea. Kupitia maandalizi haya, mwalimu hupunguza upotevu wa muda na kurahisisha mchakato wa ujifunzaji.

Maandalizi ya zana za kufundishia na kujifunzia huhusisha utengenezaji au ununuzi wa vifaa maalumu vya kusaidia somo. Mfano ni ramani, michoro, picha au mifano halisi ya viungo vya mwili. Zana hizi huongeza uelewa wa wanafunzi kwa kufanya masomo yaonekane kwa vitendo zaidi.

Kupitia maandalizi haya yote, mwalimu huboresha ufundishaji kwa kuifanya elimu ya Haiba na Michezo kuwa shirikishi, yenye mvuto na inayojenga stadi za maisha.

12. Changanua umuhimu wa upimaji na tathmini katika ufundishaji wa somo la Haiba na Michezo.

Upimaji na tathmini husaidia kubaini kiwango cha uelewa na ufanisi wa mwanafunzi. Kupitia matokeo yake, mwalimu hutambua kama malengo ya somo yamefikwa au la.

Hupima ufanisi wa mbinu za ufundishaji zinazotumiwa na mwalimu. Ikiwa wanafunzi wengi hawajafanikisha malengo, mwalimu hupata nafasi ya kurekebisha mbinu zake.

Tathmini huchochea wanafunzi kujitahidi zaidi kwani wanajua watapimwa. Hii huongeza bidii na ushiriki wao kwenye masomo na michezo.

Pia, tathmini husaidia katika kupanga maendeleo ya mwanafunzi. Matokeo hutumika kufuatilia mabadiliko ya mwanafunzi mmoja mmoja na kupanga hatua za kusaidia wanyonge kielimu au kimwili.

13. Jadili nafasi ya zana za kufundishia na kujifunzia katika kufanikisha mchakato wa ujifunzaji.

Zana hufanya masomo yaonekane kwa vitendo badala ya nadharia pekee. Mwanafunzi anaposhika, kuona au kutumia zana, hupata uelewa wa moja kwa moja na wa kudumu.

Zana huchochea ushiriki wa wanafunzi darasani. Badala ya kukaa na kusikiliza tu, wanafunzi wanashiriki katika kutumia vifaa na kufanya mazoezi.

Zana hupunguza ugumu wa mada zinazochukuliwa kuwa za kitaalamu. Kwa mfano, picha za viungo vya mwili au mfano wa mfupa husaidia kuelewa miundo migumu.

Zana pia hujenga stadi za vitendo kwa wanafunzi, kwani kupitia michezo na mazoezi wanafunzi hujifunza kushirikiana, kushindana kwa nidhamu na kutatua matatizo ya vitendo.

14. Eleza hatua zinazopaswa kufuatwa na mwalimu katika maandalizi ya ufundishaji wa somo la Haiba na Michezo.

Mwalimu anapaswa kuanza kwa kusoma muhtasari na kuelewa malengo ya jumla ya somo. Hii humsaidia kufahamu mwelekeo wa masomo yote ya mwaka.

Hatua inayofuata ni kuandaa azimio la kazi linalopanga mada na malengo ya muda mrefu kwa mwaka mzima. Hii hutoa mpango wa muda na ratiba ya kufundisha.

Mwalimu huandaa andalio la somo ambalo linaonyesha malengo mahsusi, mbinu, na vifaa vya somo la siku moja. Andalio hili husaidia kudhibiti muda na kuhakikisha malengo yanatimia.

Hatua ya mwisho ni kuandaa na kukagua vifaa na zana zinazohitajika kwa somo hilo. Hii huhakikisha kuwa mwalimu yupo tayari kufundisha kwa ufanisi bila usumbufu.

15. Tathmini changamoto zinazojitokeza wakati wa maandalizi na matumizi ya zana za kufundishia na kujifunzia.

Changamoto ya kwanza ni ukosefu wa vifaa na rasilimali. Shule nyingi hukosa bajeti ya kununua au kutengeneza vifaa vya kutosha kwa wanafunzi.

Changamoto nyingine ni upungufu wa muda wa mwalimu kuandaa zana. Mwalimu anapokosa muda wa kutosha, somo huathirika kwa kuwa hana vifaa vinavyofaa.

Wakati mwingine, mwalimu anakosa ujuzi wa kutumia zana kwa ufanisi. Hii hupelekea vifaa vilivyopo kutochangia kikamilifu katika ujifunzaji.

Changamoto ya usalama pia hujitokeza, hasa pale ambapo vifaa havijakaguliwa ipasavyo na kusababisha ajali kwa wanafunzi.

16. Eleza kwa kina misingi ya ufundishaji wa somo la Haiba na Michezo na jinsi inavyomsaidia mwalimu kufanikisha somo.

Msingi wa ushirikishwaji humsaidia mwalimu kuhakikisha wanafunzi wote wanashiriki kikamilifu. Hii huongeza uelewa na kushirikiana kati ya wanafunzi.

Msingi wa vitendo humsaidia mwalimu kutumia mazoezi ya moja kwa moja badala ya maelezo ya kinadharia pekee. Kupitia vitendo, wanafunzi hujifunza kwa haraka na kwa kudumu.

Msingi wa maendeleo ya mwanafunzi mzima humsaidia mwalimu kukuza uwezo wa kiakili, kimwili, kihisia na kijamii wa mwanafunzi. Somo halibaki tu kwenye ujuzi wa michezo bali pia hujenga utu na nidhamu.

Msingi wa usalama humsaidia mwalimu kupanga somo kwa kuzingatia afya na usalama wa wanafunzi. Hii hupunguza ajali na huweka mazingira rafiki ya kujifunza.